

V. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

ЗНАННЯ ЗАКОНІВ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ (ЗАКОН ДОВІРИ ДО ЗРОЗУМІЛИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ)

Тетяна Осіпова

Харківський національний університет імені Г.С. Сковороди

Подано концепцію закону довіри до зрозумілих висловлювань як чинника формування комунікативної компетенції особистості на основі аналізу паремійного матеріалу різних етносів світу, що репрезентують цей комунікативний закон.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, комунікативний закон, компетенція, мовна особистість, сентенція, абсолютна істина, нормативно-ціннісний комплекс.

Однією з ознак сучасності є розширення суспільних, політичних, економічних, наукових, культурних зв'язків між країнами. Міжнаціональне спілкування – найважливіший засіб досягнення взаєморозуміння та реалізації проектів у різних сферах людської діяльності. У таких умовах зростає значущість теорії і практики міжкультурної комунікації як галузі, що формує знання, необхідні для досягнення успішності міжнаціонального спілкування на засадах взаємодії та взаємовигоди. Міжкультурна комунікація є „особливим типом культури, який характеризується взаємодією національних (етнічних) культур, етнокультурною компетенцією особистостей, толерантністю, прагненням до міжнаціональної згоди у всіх сферах спілкування” [2: 83]. Специфіка комунікативної поведінки всередині тієї чи іншої національної культури зумовлена не тільки відповідними комунікативними засобами, але й правилами використання цих засобів. „Це питання про те, які відомості про мову, окрім правил граматики та словника, засвоює дитина у процесі її зростання в повноправного члена цього мовного суспільства... Це питання про те, що іноземець має дізнатися про мовну поведінку цієї групи, щоб отримати можливість правильно та ефективно брати участь у її діях” [22: 45]. Дослідження *законів комунікації* та розробка методів навчання міжкультурної взаємодії є актуальним завданням сучасної прагмалінгвістики.

Поняття *компетенції* – ключове результативне поняття у різних видах діяльності, наприклад: *навчально-пізнавальна компетенція, інформаційна компетенція, юридична компетенція, економічна компетенція* тощо. Під компетенцією (від лат. *competens* – відповідний) здебільшого розуміють досконале володіння певними знаннями і навичками, необхідними у будь-якій діяльності [16: 23]. „Словник термінів міжкультур-

ної комунікації” (2007) пояснює поняття *комунікативної компетенції* як „сукупність знань і умінь учасників міжкультурної комунікації, інтеракції в цілому, у спілкуванні в різноманітних умовах (ситуаціях) із різними комунікантами; набір комунікативних стратегій разом із володінням комунікативними правилами, постулатами, максимами і конвенціями спілкування” [2: 77]. Зважаючи на те, що стратегії, правила, постулати, максими, конвенції встановлюють певні закономірності у комунікації, можна стверджувати, що знання цих закономірностей є важливим чинником формування комунікативної компетенції особистості.

Як зазначають сучасні науковці, „у гуманітарній науці справедливо утвердилась думка про чільне місце мови в розвитку людського суспільства, а отже, про можливість співвіднесення завдань лінгвістики з аналізом соціуму” [10: 9]. Тому актуальними вважають лінгвістичні дослідження, виконані в прагматичному аспекті. „Саме мовлення-ва діяльність формує нормативно-ціннісний комплекс мовної особистості, переводячи явища реальної дійсності у свідомісний план, має бути предметом цілепокладання у навчанні української мови у ВНЗ” [11: 22]. Передова наукова думка тісно пов’язує питання навчання української мови „з історією української культури, збереженням етнотрадицій, з урахуванням поглядів між різними мовами в українському соціокультурному просторі” [11: 13]. Розглядаючи проблему комунікативної компетенції сучасного мовця, Т. Космеда наголошує на необхідності вивчення комунікативного досвіду попередніх поколінь на прикладах сильних мовних особистостей, до яких належить Іван Франко. „Культура сьогодення, – зазначає авторка, – залежить від того, наскільки сучасне покоління увібрало в себе цінність попередньої культури свого народу, попередньої культури всього людства” [10: 10]. Як відомо, попередній багатівіковий досвід кожного народу і всього людства загалом закріплювали й передавали з покоління в покоління в усній формі, зокрема, у вигляді прикмет, прислів’їв, приказок, сентенцій тощо. Вони становлять арсенал *простих і вічних істин*, які не потребують додаткових роз’яснень, не вимагають підтвердження і перевірки. До того ж, вони є потужним засобом формування менталітету. *Мовно-, етно-, соціо-* та інша *компетенція* особистості зумовлена умінням ефективно використовувати цей арсенал у живому мовленні. Семантику фольклорних текстів давно та успішно досліджують в українській науці, але прагматичному аспектові не було приділено достатньої уваги [21].

Мета цієї наукової розвідки – описати один із комунікативних законів на основі аналізу паремійного матеріалу, зокрема прислів’їв і приказок, що відображають загальнолюдські вічні істини. Закон цей номінують як закон довіри до зрозумілих висловлювань. Плануємо визначити його роль у процесі формування комунікативної компетенції особистості. Попередній аналіз мовного матеріалу показав, що закон довіри до зрозумілих висловлювань, тобто до простих і вічних загальнолюдських істин, відображено у пареміях різних етносів. Це допоможе провести певні паралелі, виявити і зіставити національні особливості спілкування людей.

Матеріал дослідження – прислів’я та приказки, які відображають особливості вербальної і невербальної комунікації та є загальноновизнаними сентенціями у міжнаціональному просторі, що зумовлює їхнє сприйняття та розуміння представниками різних етносів.

Актуальність роботи полягає у необхідності пошуків нових шляхів і засобів міжкультурної комунікації у міжнаціональному середовищі з метою комунікативного

взаєморозуміння. При вивченні української мови як іноземної знання українських комунікативних стереотипів сприятиме розумінню національних особливостей комунікації, що поліпшуватиме засвоєння особливостей мови в цілому.

Загально визнано, що мова відображає дійсність і створює свою унікальну *картину світу*. Засвоєння лексики та граматики є недостатнім для оволодіння мовою як засобом спілкування. „Вивчення світу носіїв мови спрямоване на те, щоб допомогти зрозуміти особливості мововживання, додаткові значення навантаження, політичні, культурні, історичні реалії, оскільки в основі будь-якої комунікації, тобто в основі мовного спілкування, лежить „обопільний код”, взаємне знання реалій, знання предмета комунікації учасниками спілкування” [13]. Відомо, що засвоєння *нового* базується на попередньому *відомому*. Важливо враховувати, що засвоєння незнайомої мови, особливо на початкових етапах, буде ефективнішим, якщо ґрунтуватиметься на зрозумілому матеріалі. Знайомство з картиною світу незнайомої мови буде більш результативним, якщо „відштовхнутися” від картини світу рідної, від зрозумілих понять та уявлень.

Українська мова має давнє коріння. У процесі свого історичного розвитку вона перетиналась із різними європейськими та східними мовами, тому можемо спостерігати спільні поняття та уявлення. Передусім це стосується усної мови, а точніше тих „скарбничок”, які протягом століть фіксували особливості мовної картини світу, – сентенцій, прикмет, прислів'їв, приказок, афоризмів тощо. Як уже було зазначено вище, вони становлять шар простих і зрозумілих висловлювань, вічних істин, є життєвими висновками, узагальненим досвідом багатьох поколінь людства. Це короткі влучні оригінальні вислови, в яких високий рівень узагальненості, глибока думка виражена в лаконічній формі, деколи несподівано парадоксальній, напр.: *Біда розуму навчить*. На підтвердження цього одна з латинських сентенцій виголошує: *Credo, quia verum (absurdum) – Вірю, бо це істина (це абсурдно)*. Але, зазвичай, вони не викликають сумнівів у достовірності, не вимагають перевірки і регламентують або формують певні уявлення або поведінку людей.

Поняття *істина* словники трактують як *правда, моральний ідеал, справедливість* [15: 50]. Такі добродієвості викликають почуття довіри. Філософське розуміння *істини* також наближається до „достовірного знання, що *правильно* відображає реальну діяльність у свідомості людей” [15: 50]. Правильність також викликає довіру. Як риторичне поняття „*істина* – це відповідність людських знань *об'єктивній* реальності, результат *адекватного* відображення в образах чи поняттях об'єкта пізнавальної діяльності” [14: 103]. Отже, те, що несе позитив, сприймають природно і, відповідно, позитивно.

Словник української мови подає також поняття *абсолютна істина* як „положення, твердження, судження, перевірене практикою, досвідом” [15: 50], напр.: *Якось у розмовах із старими начитаними аксакалами натрапив (Синявін) на цікаві притчі й мудрі істини життя* (І. Ле). Таке визначення є точнішим щодо матеріалу, який досліджуємо. За визначенням В. Даля, прислів'я – це „коротенька притча; судження, присуд, повчання” [9: 8]. І судження, і присуд, і повчання ґрунтуються на попередньому життєвому досвіді суспільства, поняття істина викликає довіру, отже, справедливо буде зарахувати прислів'я до *абсолютних істин*, що є несподіваним логічним висновком через те, що абсолютність – поняття найбільш категоричне. Абсолютну істину потрібно сприймати безсумнівно, на рівні догми, що вимагає обґрунтування психо-

логічної природи *довіри*. Згідно з визначенням Ф. Брокгауза та І. Ефрона, *довіра* – це „психічний стан, у силу якого ми покладаємось на будь-яке судження, що видається нам авторитетним, і тому відмовляємось від самостійного дослідження питання, яке могли б дослідити” [4]. Сучасні дослідники наголошують на тому, що орган довіри не тільки акумулює в собі індивідуальний досвід особистості, а й уміщує в собі спроектований родовий, сімейний, етнокультурний та інший соціальний досвід [1]. Закриваючи такий логічний ланцюжок, уважаємо, що прислів'я, приказки, сентенції, афоризми тощо є *абсолютними істинами*, які викликають відповідний *абсолютний* ступінь довіри, а отже, можуть претендувати на категорію *законів*.

Закони комунікації (спілкування) – це особливі закони. Й. Стернін характеризує їх як стабільні стосунки та взаємозв'язки між компонентами комунікативної ситуації, що повторюються у різних комунікативних ситуаціях, незалежно від того, хто бере участь у спілкуванні [17]. Закони комунікації існують незалежно від ситуації та особистості, це – „найзагальніша об'єктивна закономірність процесу комунікації, яка виявляється у межах неконфронтативного дискурсу і неконфронтативних стратегій комунікації” [2: 56]. Закони спілкування вказують, що саме відбувається між комунікантами у процесі спілкування, тому знання цих законів надзвичайно важливе для ефективної комунікації. Ф. Бацевич констатує наявність „близько двадцяти загальних законів спілкування: дзеркального розвитку комунікації, емоційного поглинання логіки, емоційної афіліації тощо” [2: 56], серед них – закон довіри до зрозумілих висловлювань. Суть закону – у простоті висловлення глибокої думки, що сформована багатовіковим суспільним досвідом. Простота робить думку доступною, зрозумілою, а тому і прийнятною. Аналіз паремійного матеріалу показав, що найбільш загальні закони спілкування відображені у прислів'ях та приказках різних народів, саме тому можемо стверджувати, що знання комунікативних законів сприятиме ефективній комунікації не лише в межах одного етносу, а й у міжнаціональному середовищі.

У процесі відбору паремійного матеріалу окреслились такі напрями дослідження: 1) відбір калькованих зразків (за наявності таких); 2) визначення семантичної варіативності параметрів комунікації у пареміях різних етносів; 3) опис функціональних особливостей українських паремій; 4) виокремлення українських зразків, у яких відображено специфічні національні риси комунікації.

Комунікація залежить від загального фону процесу спілкування, тому щирість, відкритість, лагідність є запорукою комунікативного успіху. В усному мовленні різних народів світу трапляються кальковані паремії, пор.: *Від привітливих слів язик не одсохне* [9: 183] (укр.); *Від гарних слів язик не облізе* [20: 80] (фр.); *Добре слово не коштує грошей* [8: 250] (євр.); *Добре слово не раниць* [19: 147] (фін.). Отже, прагнення досягти взаєморозуміння притаманне багатьом народам, і тому наведені сентенції є зрозумілими у міжнаціональному середовищі загалом. Негатив, якщо він наявний у комунікативному акті, навпаки, руйнує взаєморозуміння, завдає моральної шкоди: *Gladius ferit corpus, animos oratio* (лат.) – *Меч вражає тіло, а слово – душу*. Майже в кожному етносі є висловлення, які репрезентують такий вплив негативу на людину, пор.: *Рана загойється, але зле слово ніколи* [5: 81]; *Гостре словечко коле сердечко* [18: 226] (укр.); *Рану від ножа можна загоїти, на рану від язика немає ліків* [7: 127] (грец.); *Куля убиває тіло, слово – душу* [8: 249]; *Слово запам'ятовується, а ляпас загоюється* [8: 249] (євр.); *Душа болить – словами лікують, тіло болить – припарками лікують*

[12: 106]; *Рану від зброї лікувати легко, рану від слова – важко* [12: 103] (монг.). Отже, певний комунікативний досвід різних народів утілюється в схожі уявлення, які мають спільне психологічне підґрунтя, чим і зумовлена калькованість паремій різних етносів.

Слово – потужний засіб впливу, але комунікативна практика людства доводить, що невербальні засоби інколи дієвіші, ніж вербальні. Ставлення до мовчання засвідчено в пареміях різних етносів. У грецьких, французьких, єврейських прислів'ях цінність мовчання порівнюють з коштовністю металів, напр.: *Срібні ви, мої слова, золоте мовчання* [7: 125] (грец.); *Мова – срібло, мовчання – золото* [7: 76] (фр.); *Розмовляти – срібло, мовчати – золото* [8: 100] (євр.). Латинська сентенція асоціює мовчання з мудрістю, напр.: *Melius est prudenter tacere, quam inaniter loqui* (лат.) – *Краще мудро мовчати, ніж даремно базікати*. У монгольській комунікації надають перевагу мовчанню, напр.: *Краще добре мовчати, ніж погано говорити* [12: 107]. А єврейська приказка наголошує на труднощах утримання від вербальних покликів, напр.: *Гарно мовчати важче, ніж гарно говорити* [8: 114]. Серед українських паремій є багато таких, що також засвідчують перевагу мовчання та обмеженої вербалізації. Разом з тим вони вирізняються комунікативною багатовекторністю, тобто одночасно репрезентують інші закони комунікації, напр.: *Хто мовчить, то лиха збудеться* [6: 545] (за народними уявленнями, мовчання не дає змоги будь-кому використати з лихим наміром вербалізовану думку, лихо не має за що вцепитися); *Мовчанку де схочеш подієш* [6: 543] (мовчанка – святе ніщо, оберігає людину від посягань на особисту свободу); *Мовчи, не пожалкуєш* [6: 544] (комунікативна тактика щодо безпечної для мовця поведінки); *Мовчанка не пушить, голови не сушить* [6: 543] (мовчання усуває зайвий клопіт про особисту безпеку мовця, яку не може забезпечити говоріння); *Хто мало говорить, той довше живе* [6: 519] (що більше людина говорить, то більше своєї сили виговорює); *Мало говори, багато роби* [6: 518] (повчальна комунікативна стратегія для молодого та палкого до говоріння); *Менше говори, більше слухай* [6: 518] (говорять молодому та необачливому у спілкуванні); *Хто багато говорить, той мало творить* [6: 519] (престара життєва обсервація, висновок, відфільтрований багатовіковим народним комунікативним досвідом) і навпаки: *Хто мовчить, сто навчить* [6: 545] (те саме, але з позитивним значенням, відображає закон пропорційності результату комунікативним інвестиціям).

Як бачимо, деякі паремії можуть водночас репрезентувати не один комунікативний закон і тому знання особливостей комунікації і вміння їх практично застосувати є показником мовної та комунікативної компетенції особистості.

Загальновідома істина *Missa vox nescit reverti* (лат.) – *Вимовлене слово не знає повернення* репрезентована в пареміях різних етносів залежно від мовної картини світу кожного з них. Наприклад, монгольські прислів'я *Коня випустиш – пиймаш, слово випустиш – не пиймаш* [12: 101]; *Лисиця гине через своє хутро, а людина – через зайві слова* [12: 103]; а також французьке прислів'я *Биків ловлять за роги, а людей – за слово* [20: 76] за змістом пов'язані з побутом народу. Єврейське прислів'я *Поки не вимовив слова, ти над ним хазяїн, а вимовиш – воно хазяїн* [8: 99] навчає бути обережним зі словами, щоб не стати заручником ситуації (комунікативна стратегія). Український народ порівнює таку комунікативну стратегію з господарською стратегією: *Вола в'яжуть мотузом, а чоловіка словами* [6: 329]; визначає відповідні комунікативні тактики: *Мовивши слово, треба бути паном його* [9: 82]; робить категоричні вис-

новки, посилюючи їх більш переконливими життєвими спостереженнями: *Скажеш – не вернеш; напишеш – не зітреш; відрубаси – не приточиши* [9: 82]. Отже, зазначена проста істина буде зрозумілою представникам різних етносів незалежно від варіативності змісту.

Взаєморозуміння між комунікантами досягається вмінням кожного з них висловлюватись, формулювати думку і залежить від вибору комунікативних тактик (шляхів досягнення комунікативної мети). Тому сентенція *Non schema loqui, sed directum* (лат.) – *Говорити не красиво, а по суті* репрезентована в багатьох мовах світу, але в кожній має свої особливості. Грецьке прислів'я формулює комунікативну тактику, дуже близьку до риторичної настанови, пор.: *Кажи не багатьма словами мало, а кількома багато* [7: 130], а також дає оцінку пустослів'ю: *Слів густо, у словах пусто* [7: 130]. Марнослов'я засуджують і монгольські приказки: *Пусті слова – ділу перешкода* [12: 103], *На всохлому дереві немає плодів, немає цінності в пустих слів* [12: 104], при цьому знову спостерігаємо зв'язок із побутом і господарством. Єврейська приказка *Вимовляє вогненні слова і лє воду* [8: 223] акцентує увагу на якості мовлення, негативно оцінює бажання мовця видати уявне за реальне. Український народ також засуджує намагання одного з комунікантів використати тактику „обхідних шляхів”, але робить це прямолінійно, у формі комунікативних зауважень, водночас репрезентуючи однойменний комунікативний закон, пор.: *Говори зі мною попросту, бо я не заєць крутими стежками скакати* [6: 507] (комунікативне зауваження статечного чоловіка до молодика, який намагається говорити до нього натяками та підморгуваннями); *Говори по-людськи!* [6: 509] (вимога до співрозмовника подавати таку раду, яку можна було б виконати); *Як маєш говорити, то говори по правді* [6: 520] (зупиняють того, хто починає відволікатися на інші теми, намагається ухилитись від предмета розмови). Отже, комунікативні стратегії, відображені в українських пареміях, мають специфічні національні комунікативні риси, що необхідно враховувати в міжкультурній комунікації.

Серед українських паремій є такі прості й вічні істини, аналогів яким не було знайдено в опрацьованому паремійному матеріалі інших етносів. До групи власне українських сентенцій пропонуємо залучити такі: *Ані суди Боже* [5: 5] (дотримання українцями християнської моралі: „Не вимовляй ім'я Господа, Бога свого даремне, бо Господь не залишить без покарання того, хто вимовляє ім'я його даремно” [3: 79]. До слова українці завжди ставилися обережно, наділяючи його надзвичайними силами, тому пов'язати особисте слово (обіцянку, клятву) з іменем Бога є відповідальним перед співрозмовником і перед самим собою): *Біда не знає приказу* [6: 76] (лихо не піддається людській волі; коли людина неспроможна змінити життєві обставини, що не залежать від неї, вона мусить просто пережити важкі часи. Приказка є формулою раціональної поведінки у складній ситуації); *Господар слугі не викає* [5: 21] (приказка демонструє архаїчну соціальну ієрархію, збереження певної дистанції між старшим і підлеглим, зумовлює стосунки між ними (перевагу вищого над нижчим), указує на соціальне місце підлеглому); *Махання за биття не рахується* [5: 52] (комунікативний контакт може бути як позитивним, так і негативним. Що стосується останнього, то використані невербальні засоби можуть бути радикальними („биття” – використання фізичної сили), що порушують недоторканість комунікантів; з'ясування стосунків між учасниками комунікації може обмежитися жорсткими, але не радикальними діями. У цьому прислів'ї „махання” (невербальний засіб) може виступати як вербальний засіб

(звинувачення, докази, прокльони тощо) негативної комунікації, але не виходити за межі недоторканості суперника, що є фізично та психологічно безпечнішим для обох комунікантів, пор.: *Ліпше переконувати словами, як кулаками* [18: 336]; *Із пісні слів не викидають* [5: 88] (вилучення слова з пісні порушує мелодійність і зміст твору). За аналогією, вилучення слова з будь-якого повідомлення або приховування частини повідомлення надає іншого відтінку або й зовсім змінює зміст. З метою точної передачі інформації адресант мусить дотримуватися зазначеної істини, напр.: *Так на світі ведеться: один плаче, а другий сміється* [18: 49] (по-перше, це – оптимістична істина, яка допомагає комунікантові опанувати собою у складній життєвій ситуації, звільнитися від зосередженості на особистих негараздах, повірити в те, що настануть кращі часи; по-друге, ця істина стверджує можливість вирішення комунікативної ситуації по-різному для кожного з учасників: для одного – негативно, а для іншого – позитивно. Але в обох випадках вербальним засобом, що регулює емоційний стан того, хто „постраждав”). І насамкінець – істина, яка віддзеркалює ставлення українців до зрозумілих висловлювань, наголошує на винятковості і мудрості, які народ втілює у прості висловлювання: *То старі люди говорили* [6: 465] (отже, це не пуста видумка, а слово поважне і розумне).

Сучасні науковці справедливо стверджують, що „українська мова є інструментом долучення до духовних скарбів рідного народу і стає в Україні основною мовою комунікації в науці та діловодстві” [11; 13]. Мовна компетенція особистості досягається не лише набуттям декларативних знань з мови, а й засвоєнням комунікативних навичок без обмеження сфер спілкування. У процесі поглиблення знань української мови як рідної та вивчення її як іноземної доцільно звернутись до паремійного матеріалу як до такого, що акумулює багатовіковий комунікативний досвід людства, формує нормативно-ціннісний комплекс мовної особистості, є яскравим мовленнєвим засобом висловлення думки, потужним засобом переконання. Реалізуючи прагматичний аспект у лінгводидактиці, наголошуємо також на важливості вивчення законів комунікації та засвоєння комунікативних правил, стратегій, тактик, які повноцінно репрезентовані в українських пареміях. Українські паремії не лише відображають національні особливості вербальної та невербальної комунікації, але й мають паралельні зразки у мовах різних народів, що засвідчує вагомість української етнічної думки. Знання закону довіри до зрозумілих висловлювань і доцільне використання його у процесі навчання української мови сприятиме підвищенню рівня комунікативної компетенції сучасного мовця, підтримає і продовжить традиції народу щодо збереження багатовікового досвіду українців.

1. Антоненко І.В. Психология доверия // Вестник интегративной психологии. – 2006. – Вып. 4.
2. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. – К., 2007.
3. Библия. Исход, 20 гл. – М., 2005.
4. Брокгауз Ф.А., Ефрон И.А. Энциклопедический словарь / Под ред. И.Е. Андреевского, К.К. Арсеньева, О.О. Петрушевского – СПб., 1890–1907. – Доступно з: <http://vehi.net/index.html>

5. Галицькі приповідки і загадки. / Збір. Г. Ількевичем: Репр. відтв. у вид. 1841 р. / Ред. Н. Бічюя. – Львів, 2003.
6. Галицько-руські народні приповідки: У 3 т. / Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. – 2-е вид. – Львів, 2006. – Т. 1.
7. Грецькі прислів'я та приказки / Упоряд. В. Соколюк. – К., 1985.
8. Єврейські прислів'я та приказки / Упоряд. Г. Полянкер. – К., 1990.
9. Збірка українських приказок та прислів'їв / Під заг. ред. А. Багмет. – 2-е вид., стереот., з репр. відтв. вид. 1929 р. – К., 2004.
10. *Космеда Т.А.* Комунікативна компетенція Івана Франка: міжкультурні, інтерперсональні, риторичні виміри. – Львів, 2006.
11. *Любашенко О.В.* Лінгводидактичні стратегії навчання української мови студентів неспеціалізованих факультетів вищих навчальних закладів: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук. – К., 2008.
12. Монгольські прислів'я та приказки / Упоряд. З. Шеверніна. – К., 1977.
13. *Николаєнко І.В.* Міжкультурна комунікація і мова. – Доступно з: www.rusnauka/cjm/13.DNI_2007/Philologia/21224.doc.htm 15 Kb.
14. *Сагач Г.М.* Словник основних термінів та понять риторики. – К., 2006.
15. Словник української мови: В 11 т. – К., 1973. – Т.4.
16. Современный экономический словарь / Б.А. Райзенберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – М., 2005.
17. *Стернин И.А.* Введение в речевое воздействие. – Воронеж, 2001.
18. Українські прислів'я та приказки / Упоряд. С. Мишанич, М. Пазяк. – К., 1983.
19. Фінські прислів'я та приказки. / Упоряд. О. Завгородній. – К., 1981.
20. Французькі прислів'я та приказки. / Упоряд. К. Шпак. – К., 1980.
21. *Христофорова О.Б.* Фольклор и моделирование поведения в архаических культурах // Логика толкований. – М., 1998. – Вып. 25.
22. *Хаймс Д.* Этнография речи // Новое в лингвистике.– М., 1975. – Вып.7.
23. Юридический словарь ON-LINE – Доступно з: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/15470>.

KNOWING THE RULES OF COMMUNICATION AS A FACTOR IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE (THE LAW OF CONFIDENCE IN UNDERSTOOD STATEMENTS)

Tetyana Osipova

H. S. Skovoroda National University of Kharkiv

This article presents the concept of the law of confidence in understood statements/ phrases as a factor in the individual's formation of communicative competence. The study is based on an analysis of basic national expressions (proverbs?) of different nations of the world, thereby illustrating this law of communication.

Key words: intercultural communication, communicative law, competence, communicative reference, individuality of a language, proverb, absolute truth, normative value system.